

ЛЮДМИЛА
СТАРИЦЬКА-ЧЕРНЯХІВСЬКА

Іван Мазепа
Драматургія

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2025

Сапфо

Драматична дія

Просто перед глядачем у глибині сцени величний храм, од його спускаються широкі мармурові сходи. По один бік статуя Афродіти, по другий — Ероса. Ліворуч і поза храмом видно хвилі Саронічної затоки. Поблизу храму й ліворуч — скелі та каміння. Праворуч — Окейські гори, на них — улиці Коринфа. Над усим панує Акрополь.

ВИХІД І

Ще поки навіть не піднялася завіса, за кулісами чутно гомін та вигуки: «Сапфо! Слава! Слава!»

С а п ф о сама.

С а п ф о *(вибігає з-за куліс страшенно схвильована, у руці в неї ліра).*

Ні, далі, геть! Несила... О, ці згуки
Печуть вогнем мій мозок, серце рвуть...
Тремтить сльоза... в устах німіє слово...
Все кола йде... Невже тепер життя
Порветься враз од радості і щастя!
Невже тепер, у сей велебний час,
З тремтячих рук Геката вирве славу...
О, ні! В цю мить я прагну жити... Всю,
Всю нектаром заласним повну чашу
Схилить до вуст і випити до дна!
Чого ж вогнем ти, серце, зайнялося?!
О, не спалахни враз... хоч для нього, для дня
Мого життя, для сонячного Феба!
Фаоне мій!.. Тебе жадаю я,

І над усе, над славу широкрилу,
Над цілий світ кохаю! (Замислюється.) Знову
гук,

І гвар росте, неначе рокіт моря...
Кого зовуть, чиє зрина ім'я
Із хвиль людських, чим сколихнувсь етер?

За кулісами чути гомін.

Г о л о с и. Вінок несить! Сапфо! хвала тобі!
С а п ф о. Мене? Мені? І це слабе створіння,

Ця дівчина перемогла мужів?!

Хвала ж тобі, хвала, Сапфо єдина!
Який ясний та невмирущий день!
Чи чуєш ти: народ тебе там славить,
Твоє ім'я між музи на Олімп
Несе гучна та невмируща слава?
Чи бачиш ти — ген хмарою пливе
Густа юрба, славетня, — то Еллада
Схиля чоло і падає до ніг
Тобі, Сапфо; а там з-за хвиль блакитних
Підняв чоло і радо подає
Свій чулий голос рідний серцю Лесбос.
О радосте, о втіхо неземна!

Тремтяча я стояла серед люду,
Холола кров і гасло на вустах
Співочее та легкокриле слово...
А він, Фаон, на мене там зорив,
І в погляді його світилось щастя,
Палав якийсь відрадосний вогонь,
Сподіванки й переконання повний:
Я глянула і захопився дух,
Заледве з рук слабих не впала ліра;
Але це враз спалахнув в серці жар, —
І хмарою налинуло натхнення!

Міцна рука торкнулася до струн,
І полилась дзвінкоголоса пісня,
І захлинувсь сп'янілий нею світ.
Не знаю я, про що і як співала,
Але в той час така чудова міць
Підносила мої тремтячі перса,
Що я собі богинею здалась,
І пойняло мене безміре щастя,
Цей смертний світ мізерним здавсь, гидким,
І на міцних яскраво легких крилах
Я понеслась далеко од землі
В той світлий край, де богорівні музи
Плетуть богам нев'янучі вінки...

(Пауза.)

Скінчила я. Мовчало все навколо,
І він мовчав, а на очах йому,
Мов той кришталь, яскрили чисті сльози...
О подруго, о музо! Честь тобі!
Ти зрушила Фаона зимне серце...
Який щасний та невмиручий день!

*(Замислившись, стиха сідає на скелю, в профіль до
глядачів, говорить тихо, неначе сама до себе.)*

Не сміла я перш серця таїну
Коханому шепнуть на вухо стиха,
Але тепер... Фаоне, промінь мій,
Тобі до ніг і славу, і безсмертя
Я з радістю пестливою зложу,
Аби почуть від тебе: «я кохаю!»
Чого ж мовчиш? Боїшся, чи мене
Вважаєш ти за недосяжну скелю?

*(Замислюється, дивлячись на море. Ліра скочується до
ніг, а вона, обхопивши руками коліна, схиляє голову.)*

Море синє та безкрає,
Ти далеко котиш хвилі
І в часи південні палу
Ти вколисуєш усіх нас!
Чом же ти, безкрає море,
Як Фаон у човні їде,
Не шепнеш йому з блакиті:
«Як Сапфо тебе коха!»

Вітре буйний, легкокрилий,
Ти лігаєш геть усюди,
Ти женеш шляхом прозорим
Гостроносі кораблі.
Чом же ти в північну добу,
Коли мрії палять серце,
Не шепнеш Фаону стиха:
«Як Сапфо тебе коха!»

Сонце ясне та довічне,
Під твоїм живущим сяйвом
Підійма троянда чоло,
Ліс і поле ожива;
Чом же променем блискучим
Не розтопиш криги серця,
Не шепнеш Фаону стиха:
«Як Сапфо тебе коха!»

*(Складає молитовно руки і падає навколішки перед
статуєю Афродіти.)*

О Афродіто, богине безсмертна!
Я припадаю з благанням до ніг твоїх:
Вчуй мою пісню, сльозами повитую,
Стогін дівочий спізнай!
Мати кохання! Тобі, златосяйна,

Ліру, і слово, і гімн присвятила я...
З неба веселкою часто злігала ти
Слухати співи мої.

Ти доторкнулась своєю правицею
До мого серця й сказала, безсмертна:
«О моя доню! Сапфо над жонотою
В цілій Елладі знесу;

Я твоє серце розжеврію чарами,
Що і безсмертних стуманять до нестяму,
Любощів, пестощів владу наддам йому.
В очах жагу запалю!»

Що ж не палає ще серце Фаонове
Від тої ваби, тобою надданої?
Мати кохання, богине безсмертна,
Серце йому запали!

*(Встає. Підіймає ліру і, взявши кілька акордів, говорить
з натхненням і палко.)*

Богом той мені здається,
Хто сідає поруч тебе,
Навіть ти б став світлим сяйвом,
Завжди темрявий, Еребе!

Коли ж я тебе побачу —
Темним стане сонце ясне,
На вустах німіє слово
І життя у серці гасне.

Я тремчу, мов та лілея
В любих пестощах зефіра,
І з душі зринають сльози
І ридає тихо ліра...

Кров пала, тріпочуть перса
І обіймів прагнуть руки,
І росте у серці пісня,
І встають чудові звуки!

Милувала б цілі ночі,
Цілувала б до напою
І на груди твої дужі
Впала б спалена жагою!

ВИХІД II

Сапфо і Фаон.

Фаон (*схвильований*). Ти тут, Сапфо?
Сапфо (*затуляючи обличчя*). Рятуй мене, богине!
Фаон. Шукав тебе...
Сапфо (*набік*). Дай силу й міць мені!
Фаон. Ти вся тремтиш? Образа?! сльози?! горе?!
Сапфо (*всміхаючись, стиха*). Образа? — Ні! Втоми-
лась щастям я!
Фаон. Сапфо, Сапфо! Уся Еллада прагне
Тобі чоло вінком лавровим вкрить,
У Фебів храм нести твою статую
І музою десятою назвать.
Тебе шукав я скрізь, моя богине,
Щоб з вуст моїх почула вперше ти
Славетну вість...
Сапфо. І лавр... І слава... Боже,
Од радості й не стямлюсь я... а ти ж,
Фаоне мій?
Фаон. О, роже з Іперей!
Сп'янілий я край ніг твоїх лежу!

(Падає до ніг її.)

С а п ф о. Фаоне, встань! *(Хоче підняти його.)*

Ф а о н. Ні, дочко Аполлона!

Сльозами вмить сандалії твої

І одіж сю до серця пригорнути!

(Цілує поділ її одежі.)

С а п ф о. Навіщо? Стій! Фаоне... не мені,

Фаон знову цілує край її одежі.

Ти зглянулає на мене, Афродіто!

(До Фаона.) Не варта я!

Ф а о н *(палко)*. Ти краща всіх людей!

Сього дня ти безсмертя досягнула

І піднесла жіноче ймення так,

Як високо стоять герої наші!

С а п ф о. Мовчи, мовчи! Не треба пишних слів —

Фаоне, встань! Мене це все бентежить...

Богинею мене зовеш ти? Ні,

Ні, друже мій, я тільки поетеса,

З вогнем в душі, з залассям на вустах...

І знаєш що? Коли мій спів скінчився,

Мовчали всі, і я постерегла одну сльозу:

Вона котилась тихо з твоїх очей; Фаоне... о,

в ту мить

За краплю ту блискучу, теплу, ясну

Я б без жалю всю славу віддала!

Ф а о н. Не я один, вся плакала Еллада

І велетні не крилися тих сліз:

Твої пісні чудові зворушили

Нам душу вкрай... поет Алкей розбив

Геть об землю свою чудову ліру:

«Мовчи навік! — сказав, — після Сапфо

Ніхто не смій торкати срібні струни!»

- С а п ф о *(набік)*. Новий огонь в його очах пала...
(До нього.) Фаоне мій! За слово твоє щире
 Я б віддала цю ліру без жалю,
 Бо без тебе... мій соколе... *(Набік.)* Несила!
- Ф а о н. О неземна! Не почуваєш ти,
 Яку в руці одержуєш святиню,
 Ця ліра нам і гордоці, й пиха,
 А у тобі кохаєм нашу славу,
 Ти наша честь...
- С а п ф о *(набік)*. І завжди «наша», «нам»,
 Чом не «моя»?
- Ф а о н. Тебе я чим образив?
 Ти зблідла вся?
- С а п ф о. Ні, любий мій... не те...
 Твої слова немовби інших речі,
 А хтіла б я від тебе вчуть...
- Ф а о н. Сапфо!
 Сього дня ти мені сказала «друже»,
 Я слово це глибоко заховав...
 Воно мені дає вагу просити,
 Щоб згодилась ти вислухати мене...
- С а п ф о *(здрігається і дивиться на нього у захваті)*.
- Ф а о н. В душі моїй одне живе бажання,
 І як Сапфо до серця прийме те
 І зглянеться на мою щирість... Боги,
 Цей буде день щасливий двічі нам!
 Ти ж згодишся?
- С а п ф о *(протягує до нього руки)*. Фаоне мій, коханий!..
- Ф а о н. О, щастя й честь!
- С а п ф о. Чи мрія се, чи сон?!
- Ф а о н. Уславиш ти мою сього дня долю?
- С а п ф о. Темніша світ... хитається земля...
- Ф а о н. Тоді ти знов свою настроїш ліру
 Й кохання спів Кіпріди залуна...

Та ти тремтиш?

Сапфо. Від радості, Фаоне,
Коли б ти знав...

Поза кулісами гук: «Сапфо!»

Фан. Відкіль сей гомін, гвар?
Твоє ім'я я чую... А! то судді
З народом всім шукають скрізь тебе,
Аби чоло вінцем лавровим вкрити...
Біжу, скажу їм, де Сапфо.

Сапфо. Тривай!
В хвилину сю ні лаври, ані слава
Не наддадуть нам більше щастя!

Фан. Ні,
Тебе бажа вбачати вся Еллада...
Я звістку дам і зараз повернусь
До сонця знов... і коли лаври скрасять
Тобі чоло... тоді і я шепотну
Своє мале бажання. *(Вибігає.)*

Сапфо *(хватається за голову і радісно)*. Він кохає.

ВИХІД ІІІ

Сапфо сама.

Сапфо. Не стукай так ти, серце, не тремти:
Він мій, він мій! Огорне знов нас щастя!..
О соколе! Тобі несила й знать,
Яким тебе я напою коханням!
Од ваб райських сп'янієш ти украй,
Згориш в моїх обіймах пестовливих,
Не стямишся під хвилями жаги,
Без пам'яти пірнеш у раювання
І в любощах забудеш цілий світ!

ЗМІСТ

САПФО. <i>Драматична дія</i>	3
ГЕТЬМАН ДОРОШЕНКО. <i>П'єса на п'ять дій</i>	33
Дія I.	37
Дія II	70
Дія III.	103
Дія IV.	138
Дія V	169
ІВАН МАЗЕПА. <i>Драма на п'ять дій</i>	193
Дія перша	196
Дія друга	228
Дія третя.	263
Дія четверта.	294
Дія п'ята	322